

УДК 338.45

МІЖНАРОДНА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Криворучко Н.В.

Бердянський державний педагогічний університет

Рассмотрена роль инновационных процессов в украинской экономике. Отмечено, что при возрастающей конкуренции активная инновационная деятельность все больше обеспечивает успех предпринимательской деятельности.

The role of innovation processes in conditions of Ukraine's economy has been considered. It has been admitted that with a growing competition active innovation activity more provides the success of entrepreneurial activity.

Постановка проблеми. В умовах ринку кожне підприємство (фірма) самостійно здійснює виробничу та маркетингову діяльність, оцінює рівень власного наукового потенціалу та ресурсних можливостей, а також обирає види інноваційних стратегій. Інноваційна діяльність на підприємствах переслідує різні цілі та обумовлена факторами технічного, фінансово-економічного, політичного, ресурсного та ринкового характеру [2]. Так, інноваційна діяльність може бути реакцією на вимоги ринку, обмежений доступ до провідних технологічних рішень, ресурсні обмеження, зміни в податковій та фінансово-кредитній політиці. А, може, і на виклики міжнародної кон'юнктури, що складається в світовій економіці та впливає на економіку національну. Отже, залишати міжнародну інноваційну діяльність промислових підприємств України без уваги не можна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стаття базується на матеріалах Державного комітету статистики України, на даних окремих досліджень з проблеми та ін.

Мета статті. Дослідити стан міжнародної інноваційної діяльності промислових підприємств України та виявити основні тенденції цього процесу.

Результати дослідження. У 2006 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалося 1118 підприємств, або 11,2 % обстежених промислових підприємств (у 2005 р. – 1193 підприємства, або 11,9 %).

За рівнем інноваційної активності види економічної діяльності розподілялись таким чином: виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення – третина підприємств займалися інноваційною діяльністю, машинобудування і хімічна та нафтохімічна промисловість – п'ята частина, металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 12,9 %, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 9,4%, целюлозно-паперове виробництво, видавнича діяльність – 7,7 %, легка промисловість – 7,3 %, оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів, – 5,6 %, добувна промисловість – 4,8 %, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 3,6% [1].

Факторами, які перш за все перешкождали здійсненню інноваційної діяльності, були вартісні, а саме: нестача власних коштів (80,1 % підприємств), великі витрати на нововведення (55,5 %), недостатня фінансова підтримка держави (53,7 %), високий економічний ризик (41 %), тривалий термін окупності (38,7 %), відсутність коштів у замовників (33,3%). Також заважали недосконалість законодавчої бази (40,4 %), відсутність попиту на продукцію (16 %), відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями (19,7 %), нестача інформації про ринки збуту (17,4 %), нестача інформації про нові технології (17,3 %). Крім того, 15,5 % обстежених підприємств зазначили свою несприйнятливність до нововведень [1].

Загальний обсяг витрат на технологічні інновації становив 6 160,6 млн грн, 47,7 % якого – на продуктиві і 52,3 % – на процесні інновації. Із загального обсягу витрат 34,7 % витратили підприємства машинобудування, по 20,3 % – хімічної та нафтохімічної промисловості, металургійного виробництва та з виробництва готових металевих виробів. Частка капітальних витрат у загальному обсязі інноваційних витрат, як і у 2005 р., становила 56,3 %.

Найбільшу частку (56,6 %) в обсязі витрат на технологічні інновації становили витрати на придбання машин та обладнання для інноваційних цілей, майже третину яких становили витрати підприємств металургійного виробництва та з виробництва готових металевих виробів, 20 % – машинобуду-

вання. Нові машини, обладнання, установки та інші основні засоби, необхідні для здійснення продуктивних або процесових інновацій, придбало кожне друге інноваційно активне підприємство [1].

Для здійснення інновацій промисловість отримала кредити в обсязі 522,6 млн грн (у 2005 р. 409,7 млн грн). Їхня питома вага у загальному обсязі фінансування інноваційних витрат збільшилась проти 2005 р. і становила 8,5 %.

Із загальної кількості інноваційно активних підприємств 999 впроваджували інновації, з яких 466 – інноваційні види продукції, 272 – нові технологічні процеси, 918 підприємств реалізовували інноваційну продукцію.

Тепер перейдемо до більш детального аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств України в міжнародному вимірі.

Так, реалізація інноваційної продукції підприємствами за межі України здійснювалася в усіх, без винятку, регіонах. Найбільш активними в 2006 р. за цим показником були підприємства м. Києва (48), Харківської області (38), Донецької області (30), Дніпропетровської області (21), Львівської області (20).

Прикрим є той факт, що кількість підприємств, що реалізують інноваційну продукцію за межі України, в 2006 р. – скорочувалася. Збільшення відбулося в Автономній Республіці Крим (2005 р. – 10; 2006 р. – 12), Кіровоградській області (2005 р. – 6; 2006 р. – 8); Луганській області (2005 р. – 12; 2006 р. – 14); Львівській області (2005 р. – 19; 2006 р. – 20); Херсонській області (2005 р. – 5; 2006 р. – 6); м. Севастополь (2005 р. – 1; 2006 р. – 2).

Також п'ятьом областям вдалося зберегти кількість підприємств, що реалізують інноваційну продукцію за межі України незмінною, в порівнянні з 2005 роком. Це Волинська область (2005 р. – 2; 2006 р. – 2); Запорізька область (2005 р. – 18; 2006 р. – 18); Івано-Франківська область (2005 р. – 10; 2006 р. – 10); Київська область (2005 р. – 9; 2006 р. – 9); Полтавська область (2005 р. – 18; 2006 р. – 18); Черкаська область (2005 р. – 8; 2006 р. – 8).

Зазначимо, що лідером у промисловості за кількістю підприємств, що реалізують інноваційну продукцію за межі України, залишається обробна промисловість. В 2004 р. таких підприємств було 365; в 2005 р. – 378; в 2006 р. – 337. Тоді як в добувній промисловості таких підприємств було за відповідні роки 6, 7, 8.

Структура підприємств, що реалізують інноваційну продукцію за межі України, за видами економічної діяльності в 2006 р. була наступною (див. рис. 1).

Рис. 1. Реалізація інноваційної продукції за межі України за видами економічної діяльності, 2006 р., од.

Ще одним важливим показником міжнародної інноваційної діяльності промислових підприємств України є показник кількості підприємств, що придбали та передали технології (технічні досягнення) в Україні та за її межами.

Так, показник придбання підприємствами нових технологій за межами України є зростаючим: в 2005 р. 57 підприємств здійснили придбання нових технологій, а в 2006 р. вже 63. При чому більшість підприємств (43 та 48 відповідно) здійснили придбання нових технологій у вигляді устаткування.

Такі ж тенденції залишилися і за показником придбаних та переданих нових технологій (технічних досягнень) за формами придбання та передачі. Загальна кількість придбаних та переданих нових технологій (технічних досягнень) склала в 2005 р. – 146 одиниць, а в 2006 р. – 315 одиниць. Основною формою придбання та передачі нових технологій (технічних досягнень) також було устаткування. Підприємства придбали 123 одиниці нового устаткування в 2005 р. та 271 одиницю в 2006 р. [1].

На жаль, Україна лише закупає нові технології та майже не передає їх. В 2005 р. жодне підприємство не передало нові технології за кордон в жодній з можливих форм. В 2006 р. тільки одне підприємство передало нові технології (технічні досягнення) за межі України, а також було передано десять нових технологій (технічних досягнень).

З цього факту ми бачимо, що Україна є реципієнтом нових технологій, але не донором. Наша держава тільки закупає нові технології, і майже зовсім їх не передає. В Україні дуже мало використовуються такі форми придбання та передачі нових технологій як ліцензії, ліцензійні договори, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, результати досліджень і розробок, лізинг та ін.

Лідерами серед областей за кількістю придбаних нових технологій (технічних досягнень) за межами України в 2005 р. були м. Київ (43), Закарпатська область (43) та Кіровоградська область (12). В таких областях як Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська область, Миколаївська область, Тернопільська область, Херсонська область та м. Севастополь взагалі придбання нових технологій (технічних досягнень) за межами України не відбувалося. В інших же областях ця кількість не перевищила восьми одиниць за вказаний період [3].

У 2006 р. ситуація докорінно не змінилася. Лідерами по придбанню нових технологій (технічних досягнень) стали: Закарпатська область (138), м. Київ (82), Одеська область (15). Знову ж таки були області, в яких не було придбано жодної нової технології (технічних досягнень), а саме Автономна Республіка Крим, Київська область, Рівненська область, Херсонська область, Чернігівська область та м. Севастополь. В інших областях кількість придбаних нових технологій (технічних досягнень) не перевищувала тринадцяти одиниць.

Стосовно передання нових технологій (технічних досягнень) за межі України ситуація є катастрофічною, оскільки в 2005 р. жодна з областей не брала участь у цьому процесі, а в 2006 р. тільки одна область – Рівненська. Кількість переданих одиниць нових технологій (технічних досягнень) дорівнювала десяти.

У 2006 р. обсяг реалізованої інноваційної продукції становив 30,9 млрд грн, або 6,7 % загального обсягу промислової продукції (у 2005 р. – 6,5 %). Майже на кожному другому підприємстві, що реалізовувало інноваційну продукцію, її частка у загальному обсязі промислової продукції становила до 10 %, майже на кожному четвертому – 10-25 %, кожному сьомому – 25-50 %, на кожному п'ятнадцятому – 50-70 %, на кожному дев'ятому – понад 70 %. Найбільш значна частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції – на підприємствах хімічної та нафтохімічної промисловості (17,6 %), з добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних (13,9 %), целюлозно-паперового виробництва, видавничої діяльності (12,8 %).

При цьому обсяг інноваційної продукції, реалізованої на експорт, становив 12,8 млрд грн, з якого в країні СНД – 4,6 млрд грн (у 2005 р. – 12,5 млрд грн і 5,2 млрд грн). Частка інноваційної продукції, реалізованої за межі України, в обсязі експортованої промисловості продукції становила 13,7 %. Поставляли нову продукцію за межі країни більше третини підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію. Найбільші обсяги такої продукції припадають на підприємства металургійного виробництва та з виробництва готових металевих виробів (39,1 % загального обсягу реалізованої інноваційної продукції за межі країни), хімічної та нафтохімічної промисловості і машинобудування (26,4 %) [3].

Найбільш активними в реалізації інноваційної продукції за межі України в 2005 р. були підприємства з кількістю працюючих від 1000 до 4999. Кількість таких підприємств складає 27 % від загальної кількості підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України. В 2006 р. ситуація не змінилася, і саме цих підприємств було найбільше серед тих, які реалізовували інноваційну продукцію за межі України. Тільки тепер їх питома вага в загальній кількості підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України склала майже 28 %. Обсяг реалізованої ними інноваційної продукції за межі України у відсотках до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції також змінився ненабагато і склав 49,4 % у 2005 році та 49,5 % у 2006 році.

Підприємства з кількістю працюючих від 1000 до 4999 також були найбільш активними серед інших підприємств за кількістю придбаних нових технологій (технічних досягнень) за межами України. Так, в 2005 р. кількість придбаних нових технологій за межами України склала 80 одиниць, що до-

рівнює 55 % від загальної кількості таких придбань. В 2006 р. ситуація не змінилася. Саме ці підприємства були лідерами серед інших підприємств за кількістю придбаних нових технологій. Їх кількість склала 255 одиниць, що дорівнює 80 % від загальної кількості таких придбань.

На жаль, в 2005 р. та в 2006 р. ця група підприємств не займалася передачею нових технологій за межі України. До речі, в 2005 році взагалі жодне підприємство з будь-якою кількістю працюючих не передавало нових технологій за кордон. Тільки в 2006 р. підприємства з кількістю працюючих 500-999 передали за межі України 10 одиниць нових технологій (технічних досягнень).

Висновки та пропозиції. Взагалі слід зазначити, що інноваційні процеси суттєво вплинули на діяльність промислових підприємств, на яких інноваційна діяльність здійснювалась протягом останніх трьох років. Значна їх кількість розширила асортимент продукції (77,6 % інноваційно активних підприємств), зберегла і розширила традиційні ринки збуту продукції (72,3 %), створила нові ринки в Україні (58,7 %) та за межами України (39,0 %), а також забезпечила відповідність сучасним правилам і стандартам (67,8 %). На 53 % підприємств підвищилася гнучкість виробництва, поліпшилися умови праці та зросли виробничі потужності; майже 42 % підприємств знизили забруднення навколишнього середовища, 37 % – скоротили енергетичні витрати, 31 % замінили зняту з виробництва застарілу продукцію, 30 % – скоротили матеріальні витрати, 18,5 % – скоротили витрати на заробітну плату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К.: ДП "Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України", 2007.
2. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие. – 2-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 176 с.
3. www.ukrstat.gov.ua.